

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ASPECTS OF CREATIVE ECONOMY DEVELOPMENT IN THE MODERN CONDITIONS

Подлевська О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
Національний університет водного господарства та природокористування

Красовська Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
Національний університет водного господарства та природокористування

Подлевський А.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та природокористування,
Національний університет водного господарства та природокористування

Podlevska Oksana

Candidates of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Economy of the Enterprise,
National University of Water and Environmental Engineering

Krasovska Yuliana

Candidates of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Economy of the Enterprise,
National University of Water and Environmental Engineering

Podlevskiy Andriy

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Finance and Environmental Economics
National University of Water and Environmental Engineering

Перехід до креативної економіки в постіндустріальному світі став адекватною відповіддю на виклики світової економічної кризи. Якщо в традиційному типі економіки джерелом доходів було переважно сільське господарство, в індустріальному – промислове виробництво, то в постіндустріальному – виробництво інтелектуального продукту, ресурс для якого є необмеженим, і тому кризові явища лише активізують сплеск креативності, що спрямована на пошук шляхів (методів, технологій, інструментів) виходу на траєкторію сталого розвитку. За останній час термін «креативна економіка» завдяки намаганням представників різних видів діяльності виходить за межі академічних обговорень і все більше набуває прикладного характеру та входить до актуальних питань, що постійно перебувають у центрі уваги на політичному рівні.

Ключові слова: креативна економіка, креативні індустрії, культурні індустрії, креативні кластери, міста, економічний розвиток, економіка знань.

Переход к креативной экономике в постиндустриальном мире стал адекватным ответом на вызовы мирового экономического кризиса. Если в традиционном типе экономики источником доходов было преимущественно сельское хозяйство, в индустриальном – промышленное производство, то в постиндустриальном – производство интеллектуального продукта, ресурс для которого является неограниченным, и поэтому кризисные явления только активизируют всплеск креативности, направленной на поиск путей (методов, технологий, инструментов) выхода на траекторию устойчивого развития. За последнее время термин «креативная экономика» благодаря стараниям представителей различных видов

деятельности выходит за пределы академических обсуждений и все больше приобретает прикладной характер и входит в число актуальных вопросов, которые постоянно находятся в центре внимания на политическом уровне.

Ключевые слова: креативная экономика, креативные индустрии, культурные индустрии, креативные кластеры, города, экономическое развитие, экономика знаний.

Modern format of global world is to a large extent stipulated by processes that emerged on the verge of centuries and gained vast development at the beginning of the XXI century. It marked the transition to knowledge economy and information society and strengthening of urbanization that define economic and social type of development of international and national economies, regions and cities. Under such conditions social context of global development enters into the foreground, and therefore the issues of future of a human being and its existing space functioning become of utmost importance. Modern economic systems are developing to an increasing degree towards economy intellectualization in well-developed countries and in so-called catching-up economies. It results in new ideas that are commercialized into innovations, which is especially essential in creative sphere of human activity. The results of intellectual property find an application and practical introduction as the most valuable economic resource and creativity becomes the major source of economic value. New directions of society development have also been gaining popularity in Ukraine lately, creative industries, creative pedagogic and creative spaces among them. All these notions are new for Ukraine, however they have been known in Europe, USA and other well-developed countries for more than decade due to practical adaptation. Creative industries and services that have emerged on the crossroads of art, culture, business and technologies constitute today the advanced and self-sufficient sector of global economy. Creative economy is predicted to remain to be one of the major forms of social and economic development in case of forming of relevant intellectual environment and development of social and economic relations system, contributing to creative self-fulfillment, generation of new ideas and their successful implementation under new social and economic conditions of globalized society. Creative industries are efficiently developing and fit into branches of traditional economy. Thus, the pressing issue addressed in this article is to identify opportunities for creativity as a new driver of economic growth and an alternative to commodity development.

Key words: creative economy, creative industries, cultural industries, creative clusters, cities, economic development, knowledge economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У зв'язку з наявними світовими тенденціями до глобалізації економіки та виробництва, інтенсифікації техногенного навантаження на екосистеми і швидкими темпами зростання населення планети все частіше загострюються проблеми ресурсного забезпечення. Так, згідно з підрахунками ООН, чисельність населення Землі сягнула 7 млрд осіб 31 жовтня 2011 р., а станом на листопад 2019 р. ця цифра сягає близько 7,745 млрд осіб [1]. Індекс якості повітря у світі сьогодні коливається від 2 у Новій Зеландії (якість повітря задовільна, а шкідливий вплив на здоров'я людей мінімальний) до 773 (небезпечний рівень із серйозними наслідками для здоров'я) в Індії [2]. Тому на перший план виходить питання зміни існуючого традиційного підходу до формування економічних систем за рахунок відходу від існуючого ресурсного в бік інноваційного, креативного. Впродовж декількох десятиліть спеціалістами у сфері економіки, культури, урбаністики та соціології досліджувалися проблемні питання та вивчалися теоретико-методологічні аспекти формування креативних індустрій, креативних кластерів та креативної економіки. Однак механізм переходу від індустріальної економічної системи до креативної економіки як на рівні окремих підприємств, так і на рівні регіонів донині не відпрацьований, тому питання розвитку креативних індустрій у сучасних умовах має неабияку актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблеми переходу суспільства до креативної економіки в контексті розгляду креативних індустрій як системоутворюючого чинника суспільного розвитку на всіх рівнях (глобальному, регіональному та місцевому) розробляють та вивчають як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Зокрема, цьому присвячено роботи таких авторів, як: Дж. Хоукінс, С. Леш, Дж. Юррі, Дж. Као, Р. Флоріда, Ч. Лендрі, Р. Дилтс, М.Б. Гнедовський, Є.В. Зеленцова, А.А. Степанов, М.В. Савина. Однак недостатньо висвітленими залишаються питання методологічного характеру: чітке визначення понять «креативна економіка», «креативний капітал», «ознаки креативної економіки та її структурні елементи» тощо.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – зробити аналіз перспектив розвитку креативних індустрій як сучасного сегменту стратегічного розвитку країн світу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Постійний пошук нових шляхів здобуття прибутку призвів до того, що успіх економіки у цілому став багато в чому залежати від нестандартності бізнесу, а також його здатності реагувати на швидко мінливе економічне середовище. Креативна економіка стала одним із найважливіших напрямів інноваційного розвитку. Термін «креативність» може бути пояснений

як творчий підхід до чого-небудь із залученням нових, раніше не використаних ідей.

У всьому світі про креативну економіку говориться як про важливу і зростаючу частину глобальної економіки. Але орієнтовно двадцять років тому термінів «креативна економіка» і «творчі галузі» навіть не існувало. Походження цих понять пов'язують із Джоном Хокінсом, який у 2001 р. вперше опублікував свої ідеї про творчість та інновації у книзі «Творча економіка: як люди заробляють гроші з ідей» [3; 7]. За словами Хокінса, термін «креативна економіка» відноситься до соціально-економічного потенціалу діяльності, яка торкається творчості, знань та інформації.

В основі творчої економіки лежать галузі, які знаходяться на перехресті мистецтва, культури, бізнесу та технологій, включаючи рекламу, архітектуру, мистецтво, дизайн, моду, кіно, відео, фотографії, музику, виконавську діяльність, видавничу діяльність, дослідження та розробки, програмне забезпечення, комп'ютерні ігри, електронні видання та телебачення, радіо.

Культурна індустрія тим часом зосереджується на «зеленому» туризмі та спадщині, музеях та бібліотеках, хобі, спортивних заходах та заняттях на природі. Разом вони становлять допоміжні підрозділи творчих галузей. Ураховуючи, що креативні галузі забезпечують фінансову цінність, а культурні індустрії набувають соціальної та емоційної цінності, у сукупності це дає підвищений синергетичний ефект, що й забезпечує вищу економічну віддачу таких економічних систем.

У витоків формування креативної економіки лежить історико-культурна спадщина людської цивілізації. У традиційних ресурсорієнтованих економічних системах культурна діяльність не розглядалася як частина економіки, оскільки, крім особистого задоволення, значного приросту доходів і економічного розвитку не давала. Ситуація дещо змінилася, коли в умовах постіндустріального суспільства на ринках виникає попит на товари, цінність яких не є чисто практичною – гарні речі, які здійснюють зв'язок культурних цінностей за допомогою музики, театру, розваг та образотворчого мистецтва, які взаємодіють через соціальну позицію стилю і моди. Завдяки цьому багато товарів та послуг у всьому світі стають усе більш витонченими, намагаючись відповідати більш складним вимогам ринку. Коли стародавні культурні традиції та культурна індустрія (проекування, виготовлення, оздоблення та виконання) переплелися з більш широким спектром сучасних видів економічної діяльності – рекламою, дизайном, модою і сучасними засобами зображення – і, що ще більш важливо, почали отримувати значно більшу підтримку завдяки цифровим технологіям, це й був момент, коли «творча економіка» була по-справжньому започаткована [4].

Сьогодні немає універсального визначення поняття «креативна економіка». Це суб'єктивна концепція, яка ще формується. Існує, однак, зростаюча конвергенція по основних видах діяльності та їх взаємодії як в індивідуальних аспектах (на рівні міст, регіонів і окремих країн), так і на міжнародному рівні.

У доповіді, проведеної у рамках UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) [6], визначення «креативна економіка» резюмується так:

- креативна економіка є економікою, що розвивається;
- це концепція, заснована на творчих активах, що потенційно породжує економічне зростання і розвиток;
- сприяє формуванню доходів, створенню робочих місць та збільшенню експорту, водночас сприяючи соціальній інтеграції, культурному розмаїттю та людському розвитку;
- охоплює економічні, культурні та соціальні аспекти взаємодії з технологіями, інтелектуальною власністю та цілями туризму;
- це сукупність знань на основі економічної діяльності з аспектами розвитку і наскрізного зв'язку на макро- і мікрорівнях з економікою у цілому;
- є можливим варіантом розвитку, що вимагає проведення новаторських міждисциплінарних заходів;
- в основі творчої економіки лежать творчі галузі.

Виходячи з вищевикладених тлумачень, під креативною економікою можливо розуміти сукупність специфічних соціально-економічних відносин, що виникають із приводу виробництва, розподілу, обміну й споживання, заснованих на нестандартних, нетрадиційних ідеях, концепціях, стратегіях, заходах, що забезпечують ефективне вирішення соціально-економічних проблем на основі нових знань, принципово якісно нових рішень.

Креативні рішення в економіці – це результат творчих нестандартних підходів до прийняття управлінських рішень. Вони проявляються, насамперед, у вищій порівняно з традиційними рішеннями результативності вирішення соціально-економічних проблем і високій ефективності соціально-економічного розвитку міста, регіону чи країни у цілому.

Креативна економіка ґрунтується на методології прийняття нестандартних, оригінальних і нетрадиційних управлінських рішень як із метою стратегічного розвитку, так і подолання постійно виникаючих надзвичайних та кризових ситуацій, коли потрібно здійснити пошук і реалізацію принципово нових шляхів виживання, просування вперед, досягнення конкурентоспроможності організації на ринку й у кінцевому підсумку забезпечення успіху в конкурентній боротьбі.

На етапі становлення інноваційної економіки все більшою мірою виникає потреба в

розробленні нових теоретичних, методологічних, методичних і практичних методів і підходів до активізації, раціонального й ефективного використання креативно-інтелектуального людського потенціалу як головного джерела, стратегічного інструмента ефективного використання головної продуктивної сили людини в постіндустріальному суспільстві.

Значними ризиками та характерними особливостями розвитку національної економіки, які вимагають швидкого формування засад креативної економіки та переходу на них в Україні, є: постійний дефіцит фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу; ескалація українсько-російського конфлікту; низька активність іноземних компаній у напрямі реалізації в нашій країні інвестиційних планів або перенесення термінів їхньої реалізації на майбутній період у зв'язку з макроекономічною невизначеністю; низький рівень платоспроможності реального сектору економіки; негативний стан інфляційних очікувань населення; збереження низької кредитної активності комерційних банків та ін. [5].

Окрім внутрішніх проблем, економічна система України розвивається в умовах зростаючого впливу основних світових мегатрендів, які створюють серйозні виклики і вимагають прискорення змін у напрямі сучасного розвитку. У глобальному світі відбувається посилені трансформація виробничих ланцюжків з акцентом на цифрові технології. І щоб залишатися в інтеграційному процесі, вітчизняна економіка повинна швидше набувати ознак креативності.

До ознак перехідного етапу від традиційної до креативної економічної системи слід віднести [7]:

1. Поглиблення спеціалізації постачальників, диверсифікації по сегментах і розширення мереж постачання по всьому світу за рахунок входження в ланцюжки створення вартості транснаціональних компаній (ТНК) і великих регіональних виробників.

2. Зростання ролі підприємництва. Індустріальний розвиток у всьому світі спирається на підприємницький потенціал. У багатьох секторах інтегровані компанії поступаються місцем багаторівневим системам постачальників, зростає роль малого і середнього бізнесу. Країни, що володіють розвиненим малим і середнім бізнесом, мають найбільші шанси успішно розвивати на своїй території нові сегменти глобальних галузевих ланцюжків.

3. Стабільне зростання у період падіння ресурсних ринків за рахунок використання нетрадиційних методів прийняття рішень, поєднання технічних, культурних, соціальних та економічних інновацій. Таким чином, у креативній економіці акцент переноситься з ресурсу (кількісного параметру) на його потенціал (якісний параметр).

Аналіз ситуації, що склалася в Україні, підтверджує наявність можливостей конверту-

вати інтелектуальні, художні, підприємницькі та технологічні новації в бізнес, створивши нові економічні середовища в містах. Креативний сектор спроможний дати зворотну віддачу: нові ідеї, креативні об'єднання, нові товари і бренди. І хоча, на думку деяких експертів, розвиток креативних індустрій – це атрибут виключно розвинених економік і забезпеченого населення з високим рівнем освіти, проте в Україні є можливості стати такою країною, яка може продемонструвати свій креативний капітал завдяки підприємливості і досить високому рівню інтелектуального розвитку свого людського потенціалу.

Однією з проблем, які потребують вирішення у цьому контексті, є чітке визначення поняття креативного капіталу, яке досі не окреслене і не закріплене законодавчо. Наприклад, під креативним капіталом одночасно розуміють і коворкінги, і суспільні простори, і аспекти різних форм туризму, і творчі заняття прошарку населення віком до 21 року. Водночас креативний капітал – це величезний нерегламентований, неоформлений і, за великим рахунком, тіньовий сектор економіки України. Це заважає правильно оцінити його і, відповідно, ефективно використовувати.

Узагальнення зарубіжного досвіду дає змогу виділити кілька основних напрямів сприяння розвитку креативного капіталу в розвинених країнах, який може бути використаний в Україні: соціально-демографічне регулювання процесів відтворення трудового потенціалу, збереження й удосконалення його параметрів; затвердження здорового способу життя, збереження здоров'я людей, заходи, спрямовані на його поліпшення; соціальні інвестиції в підвищення освітнього і професійного рівнів працівників, розвиток досвіду та напрямів розбудови конкурентоспроможності національних кадрів; державні і приватні інвестиції в підвищення професійного рівня працівників, зростання конкурентоспроможності трудового потенціалу тих, хто працює; активний вплив інноваційно-технологічних та інвестиційних чинників на розвиток інтелектуального потенціалу; економічна мотивація розвитку особистого творчого потенціалу працівника, його інноваційного компонента; зростання соціальних витрат на відтворення і зміст робочої сили, передусім висококваліфікованої; соціальна підтримка безробітних, активна допомога в пошуку роботи, відкритті власної справи, навчанні і перенавчанні; стимулювання розвитку та збереження культурної спадщини, ініціювання проведення заходів щодо популяризації української культури у світі, міжнародне співробітництво в творчих та інноваційних проєктах та ін.

Яскраві приклади зарубіжного досвіду показують тісний зв'язок політики підтримки високого рівня життя і здоров'я населення, його якісного відтворення з активними заходами,

спрямованими на ефективне використання і розвиток інтелектуального потенціалу, здатного конвертуватися в інтелектуальний капітал під час реалізації курсу країн на креативну економіку.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, в умовах перманентної кризи, що охоплює усі складники соціально-економічної системи України, обмеженості матеріальних і фінансових

ресурсів здатність економіки країни до інноваційного використання інтелектуальних, творчих, інформаційних та високотехнологічних ресурсів, створення й поширення мереж обміну знаннями і поєднання технологій із культурними традиціями та творчістю, а також ефективне їх використання стають основними чинниками стимулювання соціально-економічного розвитку й вимагають формування відповідного наукового середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Worldometers. URL : <https://www.worldometers.info/uk/> (дата звернення: 18.11.2019).
2. Real-time Air Quality Index. URL : <https://waqi.info/uk/> (дата звернення: 18.11.2019).
3. Хокинс Дж. Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги / пер. с англ. Москва : Классика-XXI, 2011. 256 с.
4. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее / пер. с англ. Москва : Классика-XXI, 2007. 355 с.
5. Степанов А.А., Савина М.В. Человеческие ресурсы в креативной экономике : международная коллективная монография. Москва : 11-й формат, 2014. 239 с.
6. Дилтс Р. НЛП: Управление креативностью. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 416 с.
7. John Newbiggin. The Creative Economy: an introductory Guide. Creative and Cultural Economy series. London : British Council, 2010. 81 p. URL : www.britishcouncil.org (дата звернення: 15.11.2019).
8. Department for Culture, Media and Sport. Creative Industries Programme. Creative Industries Fact File. London, 2002.
9. Department for Culture, Media and Sport. Creative Industries Programme. Creative Industries Mapping Document. London, 2001.
10. Лэндри Ч. Креативный город / пер. с англ. В. Гнедовского, М. Хрусталевой. Москва : Классика-XXI, 2006. 399 с.

REFERENCES:

1. Worldometers. URL: <https://www.worldometers.info/uk/> (accessed 18 November 2019).
2. Real-time Air Quality Index. URL: <https://waqi.info/uk/> (accessed 18 November 2019).
3. Khokins Dzhon. (2011) Kreativnaya ekonomika. Kak prevratit' idei v den'gi [Creative economy. How to turn ideas into money]. Moscow: «Klassika-XXI». (in Russian)
4. Florida R. (2007) Kreativnyy klass: lyudi, kotorye menyayut budushchee [Creative class: people who change the future]. Moscow: «Klassika-XXI». (in Russian)
5. Stepanov A.A., Savina M.V. (2014) Chelovecheskie resursy v kreativnoy ekonomike (mezhdunarodnaya kollektivnaya monografiya) [Human resources in creative economy (international collective monograph)]. Moscow: 11 format. (in Russian)
6. R. Dilts. (2003) NLP: Upravlenie kreativnost'yu [Skills for the future Managing Creativity and Innovation Meta Publications]. SPb.: Piter. (in Russian)
7. John Newbiggin. (2010) The Creative Economy: an introductory Guide. Creative and Cultural Economy series. London: British Council. URL: www.britishcouncil.org (accessed 15 November 2019).
8. Department for Culture, Media and Sport. (2002) Creative Industries Programme. Creative Industries Fact File. London.
9. Department for Culture, Media and Sport. (2001) Creative Industries Programme. Creative Industries Mapping Document. London.
10. Lendri Ch. (2006) Kreativnyy gorod [Creative city]. Moscow: «Klassika-XXI». (in Russian)